

Az Amerikai Hadiipari Bizottság

Egyének, döntések, szerepek

Jelige: WIB

Tartalomjegyzék

I. Bevezetés.....	3
A kutatási téma megjelölése és a témaválasztás indoklása.....	3
A dolgozat szerkezeti felépítése	5
II. Kutatásmódszertani apparátus	6
A kutatás célja – a kutatói kérdés	6
A kutatás módszerei.....	7
A kutatásban felhasznált források és szakirodalom	8
III. Úton az első világháború felé	9
A Honvédelmi Tanács és a Tanácsadó Bizottság létrejötte	9
1917, a krízis éve	13
IV. A Hadiipari Bizottság.....	17
A Hadiipari Bizottság felállítása, működése – az első eredmények	17
A független Hadiipari Bizottság létrehozása és működése –	
A WIB válasza a korszak kihívásaira.....	21
A Hadiipari Bizottság feloszlata – továbbélési lehetőségek.....	27
V. Az eredmények összegzése	27
További kutatási lehetőségek, irányok.....	27
VI. Zárszó	29
VII. Függelék.....	31
VIII. Bibliográfia.....	34

I. Bevezetés

A kutatási téma megjelölése és a témaválasztás indoklása

Kutatási témám az amerikai Hadiipari Bizottság tevékenysége az első világháború alatt. A Hadiipari Bizottság egy civilekből álló szervezet, melynek feladata az Amerikai Egyesült Államok ipari gazdaságának mozgósítása és a háborús tömegtermelés megszervezése volt. A bizottságot az 1917. április 6-án történt amerikai hadba lépést követően, 1917. július 28-án hozzák létre. A szervezet tevékenységét 1918. november 11-én függesztették fel, majd 1919. január elsején hivatalosan is feloszlatták.¹

A bizottság gazdasági és ipari tevékenységét elsősorban a gazdasági szereplők kapcsolatainak szemszögéből vizsgálom. Dolgozatom alcímének három kulcsszava egyének, döntések, szerepek – is erre utal. A terjedelmi korlátokra való tekintettel az ipar, a gazdaság és az állam kapcsolata csak érintőlegesen kerül bemutatásra. A kutatás további bővítésével azonban a későbbiekben lehetőség nyílhat a két szempont együttes vizsgálatára. A Hadiipari Bizottságot a dolgozatban főként az amerikai nemzetgazdaság szintjén vizsgálom. Az első világháború alatt ugyanis Japánban, Nagy Britanniában és Franciaországban is alakultak olyan intézményesített szervezetek, melyek az ipari mobilizációért feleltek.² Az Egyesült Államokban azonban precedens nélküli egy olyan civil bizottság létrejött, mely beavatkozik a gazdaságba és koordinálja a hadiipar mozgósítást.³ Feltevéseim szerint tehát nem önmagában a szervezet jelent újdonságot a háború teremtette helyzetben, hanem az, ahogyan erre a gazdasági helyzetre a bizottság és annak vezetője válaszol. Ebből kifolyólag a későbbiekben érdekes lehet a szervezet nemzetközi kontextusban való elhelyezése. A nemzetközi viszonylatban való értelmezés azonban főként a hitelek, a nyersanyag kereskedelemre és a tőzsdei tevékenységre helyezné a hangsúlyt.⁴ Ezek a szempontok azonban a nemzeti kontextus miatt nem kapcsolódnak szervesen a dolgozathoz, ezért most nem kerülnek bemutatásra.

¹ John W. CHAMBERS: The War Industries Board: Business-Government Relations during World War I by Robert D. Cuff. Review. i.m.: *The Business History Review*. Vol. 47, No. 4 . Winter. The President and Fellows of Harvard College, Massachusetts Hall, Cambridge, 1973. 518-520.

² Hugh ROCKOFF: *US Economy in World War I*. EH.Net Encyclopedia, edited by Robert Whaples. February 10, 2008. URL <http://eh.net/encyclopedia/u-s-economy-in-world-war-i/>. Utolsó hozzáférés:2014.10.01.

³ Gerald D. NASH: The War Industries Board: Business-Government Relations during World War. by Robert D. Cuff. Review. i.m.: *The American Historical Review*. Vol. 78, No. 5. Oxford University Press, Oxford, 1973. 1543.

⁴ Hugh ROCKOFF: *US Economy in World War I*. EH.Net Encyclopedia, edited by Robert Whaples. February 10, 2008. URL <http://eh.net/encyclopedia/u-s-economy-in-world-war-i/>. Utolsó hozzáférés:2014.10.01.

A dolgozatom tehát főként a Hadiipari Bizottság működésének 18 hónapját vizsgálja annak 1917-es megszületésétől az 1918 novemberében bekövetkezett felfüggesztéséig. Bemutatásra kerül továbbá a Hadiipari Bizottság megszületéséhez vezető út, a hadiipari mobilizáció általános politikai és gazdasági viszonyai, valamint az első világháború gazdasági következményei 1914 és 1918 között.

Dolgozatom legfontosabb egyéni karaktere Bernard Baruch, akinek a személye által ismerkedtem meg a Hadiipari Bizottság témájával. Előzetes kutatásomban a Hadiipari Bizottság későbbi elnöke, Bernard M. Baruch, és az Egyesült Államok szerepét tanulmányoztam a párizsi békekonferencia kapcsán. Bernard Baruch new yorki érdekeltiségű befektető, tőzsdei szakember volt. Az 1912-es amerikai elnökválasztási kampány során került Woodrow Wilson, demokrata politikus, személyes tanácsadói körébe.⁵ Baruch támogatta a Demokrata Párt jelöltjét, aki megnyerte a választásokat.⁶ Wilson elnök mellett Baruch mint gazdasági tanácsadó szolgált. 1916-ban kapta első jelentős politikai megbízását, az év tavaszán megalakuló Honvédelmi Tanács Tanácsadó Bizottságában.⁷ 1916-tól egészen 1965-ben bekövetkező haláláig meghatározó alakja marad az amerikai politikai életnek. A Hadiipari Bizottságnak először tagja, majd elnöke lesz a szervezet 1918-as átszervezésétől.⁸

Azért választottam kutatási iránynak a bizottságot, mert egyrészt Bernard Baruch életművéhez hasonlóan a téma kevésbé kutatott. Azon kívül, hogy magyar kutatás nem foglalkozott sem Baruch-al, sem a Hadiipari Bizottsággal, a legfontosabb idegen nyelvű szakirodalom és összefoglaló monográfiák sem érhetőek el hazánkban. Témaválasztásomat azonban nem csak az indokolja, hogy a Hadiipari Bizottság, annak szerepe és jelentősége fehér folt a magyar történeti kánonban. A bizottság tevékenysége nem igen kutatott az Egyesült Államokban sem, tehát számos új további kutatási irány rejlik ebben a témában. Az igazi motivációt a bizottság történetének felfejtéséhez a feladatban rejlő kihívás jelentette. Az előzetes kutatási eredményeim során azzal szembesültem ugyanis, hogy a hadiipari mobilizációt és a teljes amerikai háborús politikát átláthatatlanság és szövevényesség

⁵ Baruch és az elnök között személyes barátság alakult 1912-től. Baruch mindvégig az elnök lojális támogatój maradt. Az elnök kitüntetett bizalma Baruch felé ebből a lojalitásból fakad. Lásd bővebben: Jordan A. SCHWARZ: *The Speculator*. Bernard M. Baruch in Washington 1917-1965. The University of North Carolina Press, Chapel Hill, 1981.

⁶ Bernard M. BARUCH: *The Public Years*. Holt, Rineheart and Winston, New York, 1960. 8-12.

⁷ Uo. 22-27.

⁸SCHWARZ, 1981, Preface, XI-XVII.

jellemezte.⁹ A Hadiipari Bizottság kis részét képezte a teljes mobilizációs gépezetnek. Az első világháború kitörésétől nagyjából 150 civil és militáns bizottság, testület, ügyosztály és divízió jött létre a hadiipar kézben tartására.¹⁰ Megfigyeléseim szerint azonban nehéz pontosan meghatározni ezen szervezetek sikerességét, tevékenységük hatékonyságát, mivel általánosságban a döntéshozói és végrehajtói jogköreiket tisztázatlanul hagyták. A jogkörök tisztázatlansága mellett az autoritás kérdése is folyamatos konfliktusforrás volt,¹¹ mivel több esetben nehéz eldönteni, hogy egy bizottság, melyik másik bizottságnak, szervezetnek volt alá-, fölé-, illetve mellérendelve. Ebből kifolyólag a határfokot egy-egy bizottság esetében nehéz mérhetővé és értelmezhetővé tenni. A témát komplexitása, újdonsága és a benne rejlő kutatási lehetőségek sokszínűsége miatt választottam.

A dolgozat szerkezeti felépítése

A dolgozat szerkezeti felépítése alapvetően tematikus, azon belül kronologikus. A bevezetésben a témamegjelölés és a témaválasztás indoklása, valamint az értelmezési keret kijelölése olvasható. Ez követi a kutatómódszertani apparátus bemutatása, melyben a kutatás legfőbb céljait, a kutatói kérdéseket, valamint a kutatás módszereit fejtem ki. A kutatómódszertani eszközök tisztázása után a dolgozathoz használt szakirodalom és különböző források kerülnek bemutatásra.

Ezt követi a dolgozat lelke, a kutatási eredmények. Ez a rész a Hadiipari Bizottság közvetlen előzményeinek tárgyalásával indul: az amerikai Honvédelmi Tanács létrejöttét, és a témához szorosan kapcsolódó további bizottságok születését ismerteti. Ezt követően az általános mobilizációs politika problémái és az 1917-ben kialakult, úgynevezett: „*krízis év*”¹² köré rendeződik a fejezet. Részletesebben a hadba lépésről, a Hadiipari Bizottság felállításáról és az első, sikeres ármegállapodásokról esik szó. Ezt követően az 1918-as év eseményei kerülnek bemutatásra, amikor is átszervezik a Hadiipari Bizottságot. Ebben a fejezetben a bizottság gazdaságra gyakorolt hatásáról, termelési adatokról, illetve a bizottságnak az

⁹ Broadus MITCHELL: *The War Industries Board: Business-Government Relations during World War I* by Robert D. Cuff. Review. i.m: *Annals of the American Academy of Political and Social Science*. Vol. 410. *The Energy Crisis: Reality or Myth*. Sage Publications, Inc., New York, 1973.208-209.

¹⁰ Daniel R. BEAVER: *Newton D. Baker and the American War Effort, 1917-1919*. University of Nebraska Press, Lincoln, 1966.

¹¹ David M. KENNEDY: *The Political Economy of World War I.. The War Industries Board: Business-Government Relations during World War I* by Robert D. Cuff. Review. *Reviews in American History*. Vol. 2. No. 1. The John Hopkins University Press, Baltimore, 1973. 102-107.

¹² SCHWARZ, 1981, 46.

ármegállapodások terén szerzett eredményeiről írok. Végül a Hadiipari Bizottság feloszlásával, továbbélési lehetőségeivel foglalkozom. A dolgozatot a kutatás legfontosabb eredményeinek összegzésével zárom.

II. Kutatásmódszertani apparátus

A kutatás célja – kutatói kérdés

A kutatás komplexitásából adódóan szükséges volt a témát szűkíteni. Ezért elsődleges célom az, hogy a Hadiipari Bizottságról kialakult koncepciókat pontosítsam. Az uralkodó nézet szerint a Hadiipari Bizottság egy intézményes szuperkomplexum, amely első példája az amerikai gazdaságba való állami beavatkozásnak.¹³ A szuperkomplexum kifejezés ez esetben azt jelenti, hogy a bizottság széles jogköreinek és elnöki támogatottságának köszönhetően a gazdaság és a mobilizáció „diktátora”¹⁴ lett, Bernard Baruch vezetésével.¹⁵ A másik kialakult nézet szerint a bizottság nem volt hatékony, s a mobilizációra irányuló tevékenysége nem volt szignifikáns.¹⁶ Dolgozatomban ennek a két fő nézetnek a pontosítását tűztem ki célul, mivel kutatói álláspontom szerint a Hadiipari Bizottság hatékonyan reagált a mobilizációs nehézségekre, az állami-üzleti világ kapcsolatainak szövevényességében. Ennek ellenére a bizottságnak voltak hiányosságai, amelyeket szintén fel kívánok tární a dolgozatban. Azért tartom fontosnak egy korszerűbb kép kialakítását a Hadiipari Bizottságról, mert az Egyesült Államok első intézményes mobilizációs szervezetéről van szó, amelynek működése egy új korszak kezdetét jelentette az amerikai gazdasági és állami kapcsolatokban.¹⁷ Továbbá az első világháború az amerikai nagyhatalmi szerep kialakulásának lehetőségét is megalapozta.¹⁸ A korszak pontos értelmezése ezért a nemzeti, és a további kutatásokban nemzetközi, szinten is elengedhetetlen. Kutatásaim nyomán az első világháborús amerikai szerepvállalás és a gazdasági viszonyok újraértelmezésére is lehetőség nyílik. .

Kutatói kérdésem tehát a Hadiipari Bizottság első világháborús tevékenységét járja körül. Ezen belül arra szerettem volna választ kapni, hogy milyen volt a Hadiipari Bizottság szerepe a fentebb említett amerikai historiográfia különböző elméleteihez képest. A bizottság

¹³ CHAMBERS, 1973, 518.

¹⁴ Uo.

¹⁵ Uo. 518-519.

¹⁶, Arthur HERMAN: *Freedom's Forge: How American Business Produced Victory in World War II*. Random House Inc., New York, 2012. 12-13, 77.

¹⁷ CHAMBERS, 1973, 518-519.

¹⁸ SCHWARZ, 1981, 88.

tevékenységének pontosítása mellett a szervezet sikereit, eredményeit is vizsgálom. Dolgozatomnak nem célja azonban általános érvényű kijelentések megfogalmazása, mivel egy viszonylag rövid periódust ölel fel. Emellett megfigyeléseim szerint a téma további bővítésével és a teljes amerikai világháborús szerepvállalás pénzügyi, diplomáciai, politikai, gazdasági, valamint társadalmi aspektusainak vizsgálatával válik lehetségessé generalizált állítások megfogalmazása.

A kutatás módszerei

Jelen munka ezért esettanulmányként értelmezhető, mely retrospektívan vizsgálja a Hadiipari Bizottságot, mint intézményt, valamint annak más bizottságokhoz, illetve intézményekhez fűződő viszonyát és eredményeit. Az intézmények közötti személyes kapcsolatrendszerben a kontinuitás Bernard Baruch személye jelenti, akinek tevékenysége formálja a Hadiipari Bizottság és az azt megelőző szervezetek munkáját is.

Kutatásomhoz így első sorban kvalitatív módszereket alkalmaztam. Főként szakirodalom és forráselemzést végeztem. A különböző jellegű források és szakirodalmak téziseit összehasonlítottam, ütköztettem, majd végül szintetizáltam az eredményeket, ebből alakult ki a dolgozat végleges gondolatmenete. Erre azért volt szükség, mert a személyes dokumentumok, mint pl. a magánlevelek, naplóbejegyzések minden esetben függtek az adott politikai céltól. Például Wilson elnök és Bernard Baruch levelezését, valamint Baruch visszaemlékezéseit¹⁹ vizsgálva folyton azzal szembesültem, hogy a mozgósítás megkezdéséről úgy nyilatkoztak, hogy 1916-ban látható volt a szükségessége, de az elnök nem akart ténylegesen számolni a hadba lépés lehetőségével.²⁰ Összehasonlítva azonban a politikai és diplomáciai feljegyzéseket az Egyesült Államok Nemzeti Archívumából²¹, valamint a szakirodalmakat, melyek főként az 1970-es években készültek, az látható, hogy a háború már 1915-1916 folyamán reális lehetőségként merült fel.²² Ezt a gondolatmenetet kifejtem részletesen a Hadiipari Bizottság előzményeit bemutató fejezetben.

¹⁹ Bernard Baruch teljes levéltári anyaga megtalálható itt: Bernard M. Baruch Papers. Mudd Library, Princeton University, United States.

²⁰ Robert D. CUFF: *The War Industries Board*. Business-Government Relations during World War I. The John Hopkins University Press, Baltimore, 1973. 130-150.

²¹ National Archive of the United States. *Records of the War Industries Board*. Record Group 61. 872 cu. ft. 1916-23. - <http://www.archives.gov/research/guide-fed-records/groups/061.html>. Utolsó hozzáférés 2014.10.01.

²² KENNEDY, 1973, 104-106.

A kutatás során a források legszélesebb skáláját próbáltam integrálni a dolgozatba. Felhasználtam primer, levéltári forrásokat: magánleveleket (18db), naplókat (5db), valamint publikált forrásokat. A publikált primer források főként a Hadiipari- és más bizottságok jegyzőkönyveiből és jelentéseiből állnak.²³ Felhasználtam továbbá korabeli újságcikkeket a New York Times hírlap archívumából. Ezeken külön elemzést nem végeztem, mivel a cikkeket elsősorban hírértékük miatt használtam fel, pl.: az egyes bizottságok tagjainak hivatalos közzététele is az újságok, elsőként a New York Times hasábjain történtek meg. Ezek mellett felhasználtam korabeli feldolgozásokat Bernard Baruch-tól és Grosvenor Clarksontól²⁴. Feldolgozások és tanulmányok tekintetében kevés forrás áll rendelkezésre. Baruch munkája volt az egyetlen, ami kizárólag a Hadiipari Bizottság szerepével foglalkozik. Clarkson művének középpontjában az első világháborús ipari Egyesült Államok áll, és egyetlen részként tárgyalja a bizottság működését. Ezt a két művet azonban a személyes érintettség miatt erőteljes forráskritikával kell kezelni. Továbbá mindkét mű 1921 és 1923 között jelent meg, az első világháború és az azt lezáró párizsi békekonferencia után közvetlenül. Azóta mindösszesen egy összefoglaló monográfia készült a Hadiipari Bizottságról, melyet Robert D. Cuff írt 1973-ban²⁵. A téma kevésbé kutatott az Egyesült Államokban is, azonban a jelenkori gazdasági viszonyok között zajlik a bizottság, valamint az állam és gazdaság kapcsolatának újraértelmezése a post-New Deal²⁶ historiográfiához képest. Ennek példája, a 2012-ben megjelent monográfia a katasztrófák kezeléséről a köz- és magánérdek együttműködésével. Ebben a könyvben egy teljes fejezetet szentelt a szerző a Hadiipari Bizottságnak, melyben, mint „fogékony szövetség”²⁷ jellemezte annak tevékenységét. A kifejezéssel arra utalt, hogy a bizottság, valamint az ipar egyéni képviselői²⁸ nyitottak és fogékonyak voltak a mobilizáció problémájára és szövetségre léptek azok kezelésének érdekében. A szerző példaként állítja a modern olvasó elé a Hadiipari

²³ National Archive of the United States. *Records of the War Industries Board*. Record Group 61. 872 cu. ft. 1916-23. - <http://www.archives.gov/research/guide-fed-records/groups/061.html>. Utolsó hozzáférés 2014.10.01.

²⁴ Grosvenor Clarkson az 1916-ban létrejövő Honvédelmi Tanács, valamint a mellé rendelt, civilekből álló Tanácsadó Bizottság végrehajtásáért felelős titkára volt. Munkáikat lásd bővebben: Bernard M. BARUCH: *American Industry in the War*. A Report of the War Industries Board. Government Printing Office, Washington, 1921. Grosvenor CLARKSON: *Industrial America in the World War*. Houghton Mifflin, 1923.

²⁵ Robert D. CUFF: *The War Industries Board*. Business-Government Relations during World War I. The John Hopkins University Press, Baltimore, 1973.

²⁶ A post-New Deal historiográfia elítéli a Hadiipari Bizottság gazdaságba való beavatkozását.

²⁷ A kifejezés eredeti nyelven „Responsive Alliance”, mely a Hadiipari Bizottságra vonatkozó fejezet címe is egyben. Lásd bővebben: Ami J. ABOU-BAKR: *Managing Disasters through Public Private Partnership*. Georgetown University Press, Washington, 2012. 130-170.

²⁸ Abou-bakr narratívájában a közérdeket a Hadiipari Bizottság és képviselői, a magánérdeket pedig az ipar képviselői jelentik. Lásd bővebben: ABOU-BAKR, 2012, 130-170.

Bizottságot.²⁹ Az újraértelmezés kezdetének újabb bizonyítéka, hogy 2014 októberében, 41 év távlatából önálló tanulmányt publikáltak a Hadiipari Bizottságról Berlinben.³⁰ Úgy vélem az újraértelmezés segítségével (melyhez magam is kapcsolódni szeretnék a dolgozat által) napjaink kapcsolati rendszerében is hasznosíthatóvá válik a Hadiipari Bizottság és az Egyesült Államok gazdasági és kormányzati kapcsolatainak ismerete. A téma feltáratlansága miatt, kutatásom során a korabeli forrásokon és az összefoglaló monográfiákon kívül számos tanulmányt, illetve recenziót használtam fel. Ezek nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy a témáról a lehető legösszetettebb képet alkothassam, megtartva a kritikai szempontokat.

Forrásaim többségében angol nyelvűek. ezidáig nem fordították le Bernard Baruch és a Hadiipari Bizottság anyagát. A forrásokhoz egy külföldön végzett kutatás keretében, A *Ludwig Maximilian Universität* müncheni egyetem intézményének adatbázisában, illetve a *Die Bayerische Staatsbibliothek* állami levéltárában és könyvtárában jutottam hozzá. A dolgozatban tárgyalt szervezeti egységek eredeti nevét minden esetben megtartom, mivel hivatalos magyar fordítás és elnevezés nincs.

Lezárva a dolgozat bevezetését, a kutatómódszertani áttekintését és források bemutatását, a következő fejezetben a bizottság létrejöttének előzményeiről és az általános, mobilizáció körüli viszonyokról lesz szó.

III. Úton az első világháború felé

A Honvédelmi Tanács és a Tanácsadó Bizottság létrejötte

Ebben a fejezetben kívánom bemutatni az Amerikai Honvédelmi Tanács és az a mellé rendelt Tanácsadói Bizottság létrejöttének körülményeit, tagjait és tevékenységét. E két szerv előzménye a Hadiipari Bizottságnak, így létrejöttének áttekintése nélkül aligha érthető meg, hogy hogyan született meg a későbbi Amerikai Hadiipari Bizottság. A szakirodalom alapján ellentmondásokba ütközünk a mobilizációs tervekkel és azok beindításával kapcsolatban. Az ellentmondásosság sajnos több, a későbbiekben vizsgált kérdésre is jellemző. A különböző

²⁹ Uo. 130-170.

³⁰ A tanulmány enciklopédikus jellegű, azonban megfigyelhető az állam és az ipar képviselőinek kapcsolatráló való nyilatkozásban a post-New Deal historiográfiához képest történő újraértelmezés. Lásd bővebben: Benjamin R. BEEDE: War Industries Board, i.m.: 1914-1918-online. *International Encyclopedia of the First World War*, ed. by Ute Daniel, Peter Gatrell, Oliver Janz, Heather Jones, Jennifer Keene, Alan Kramer, and Bill Nasson, issued by Freie Universität Berlin, Berlin 2014-10-08. DOI: 10.15463/ie1418.10263 Utolsó hozzáférés: 2014.10.15.

korabeli források és az azóta készült feldolgozások alapján feltárt szintézis a következő fejezetben kerül bemutatásra.

1914-től az ipar lassú átállása a hadiállapotra már részlegesen megkezdődött. Ekkor ugyan még nem állami szinten, hanem főként magánvállalatok kereskedtek az Antant országokkal különböző hadiipari cikket exportálva.³¹ 1915-ben már megjelentek az első olyan tervek, melyek a teljes gazdaság mobilizációját célozták meg. Az egyik első ilyen terv az elnök személyes köréhez tartozó Howard E. Coffintól származott, aki a *Society of Automotive Engineer*, vagyis az Autóipari Mérnökök Szövetségének elnöke volt. Coffin egy öt éves *Mobilizációs-Tervet* dolgozott ki, mely szerint 1916-tól számítva 1921-re lesz képes az amerikai ipar átállni és megfelelően felkészülni a hadiipari termelésre.³² Coffin javaslatára elindult a mobilizációt támogató kampány, mely 1915 és 1916 között zajlott. A felkészülés kidolgozásába Bernard Baruch is bekapcsolódott. 1916 nyarán először Wilson elnök legközelebbi tanácsadójának, House ezredesnek³³ írt levelet, melyben további lépések megtételét sürgette, egyúttal felvázolta saját tervezetét a mobilizációt koordináló szervezetről.³⁴ House továbbította a tervezetet az elnöknek, aki válaszában³⁵ megerősítette Baruch-ot.³⁶ A szakirodalom vitatkozik arról, hogy Wilson elnök az 1917-es hadba lépés előtt támogatta-e a mobilizáció ügyét. Munkám során arra a következtetésre jutottam, hogy a mozgósítás ügye már az elnök palettáján volt 1915 óta, komolyabban azonban majd csak 1916-tól foglalkozik a kérdéssel.

A kongresszus 1916. augusztus 29-én hagyta jóvá a *Council of National Defense* (a továbbiakban CND), vagyis a Honvédelmi Tanács létrehozását, melynek feladata a mobilizáció intézményesített koordinálása volt.³⁷ A szervezet hat különböző minisztériumot fogott össze: a haditengerészetet, a hadügyet, a belügyet, mely nem keverendő össze a magyar

³¹ BEEDE: *War Industries Board*, in: 1914-1918-online. International Encyclopedia of the First World War, ed. by Ute Daniel, Peter Gatrell, Oliver Janz, Heather Jones, Jennifer Keene, Alan Kramer, and Bill Nasson, issued by Freie Universität Berlin, Berlin 2014-10-08. DOI: 10.15463/ie1418.10263 Utolsó hozzáférés: 2014.10.15.

³² KENNEDY, 1973, 104.

³³ House ezredes az elnök mellett szolgált tanácsadóként a külügyek területén. House-nak nem volt katonai gyakorlata, az ezredesi titulust előzékenységből, megbecsülésének jeleként kapta környezetétől. Mind a világháború, mind a Párizs környéki béketárgyalások alatt Wilson legfontosabb tanácsadója volt, segítette a wilsoni pontok kidolgozását, valamint megbízta őt az elnök a Népszövetség alapszabályainak előkészítésével. Edward M. House-ról bővebben lásd: Godfrey HODGSON: *Woodrow Wilson's Right Hand: The Life of Colonel Edward M. House*. Yale University Press, New Haven, 2008.

³⁴ BARUCH, 1960, 21.

³⁵ Az eredeti levél ide vonatkozó mondata: „We are now trying to give a shape to the matter and I heartily value your generous interest and cooperation.” Wilson to Bernard M. Baruch (BMB) 5 May, 1916. General Correspondence (GC) - Subseries 1D General Correspondence 1912-1965. Box 241

³⁶ Uo.

³⁷ SCHWARZ, 1981, 46.

fogalmak szerinti belügyminisztériummal³⁸, mezőgazdaságot, a kereskedelmet, valamint a munkaügyet.³⁹ A Honvédelmi Tanács kabinet tagokból állt, a tanács mellé viszont Wilson elnök személyes rendelkezése alapján felállították az úgynevezett *Advisory Comission*, vagyis a Tanácsadó Bizottságot.⁴⁰ A Honvédelmi Tanács létrehozása és vele az intézményesített koordináció igénye első sorban nem a nagyvállalatoktól származott, akik amúgy is „jó profitáltak⁴¹” a háborúból. Az általam feldolgozott források szerint tehát a nagyvállalatoknak nem állt érdekükben az állami beavatkozás. A nyomás nem is a katonai, vagy a politikai elittől érkezett, hanem azoktól az egyénektől, akik az elnök személyes köréhez és az ipar valamely ágához kapcsolódtak, de nem tartoztak az amerikai gazdasági és szociális élet domináns hatalmi centrumához. A Tanácsadó Bizottság tagjai ezáltal főként ebből a körből kerültek ki.⁴² A korabeli forrásokban, amelyeket részben 1921 és 1923 között publikáltak,⁴³ az látható, hogy az elnök egyet értett és teljes mértékben támogatta a mobilizáció ügyét, ezáltal azt is, hogy a koordináló szervezetnek bizonyos szintű hatalom legyen a kezében. Kutatásaim fényében nagyon fontosnak tartom hangsúlyozni az, hogy a CND létrehozása során annak mandátuma és hatásköre tisztázatlan maradt. Nem volt hivatalos szabályozása annak, hogy milyen ügyeket bonyolíthat le a szervezet és annak képviselői.⁴⁴ Mivel 1916 az elnökválasztás éve volt, így a kampány szempontjából fontos neutralitás elvének⁴⁵ értelmében nem is látta az elnök szükségesnek, illetve sürgősnek a szabályozásokat. A szervezet ugyan létrejött a Tanácsadó Bizottsággal kiegészülve, de nem volt egységes hadiipari politika, sem konkrét mobilizációs terv, sem olyan állami hivatal,

³⁸ Eredeti nyelven: *Secretary of Interior*

³⁹ <http://codes.lp.findlaw.com/uscode/50/1/1>. Utolsó hozzáférés: 2014.10.01.

⁴⁰ Margaret L.COIT: *Mr. Baruch*. Houghton Mifflin, Boston, 1957. 154.

⁴¹ KENNEDY, 1973, 104.

⁴² CUFF, 1973, 41-42.

⁴³ A WIB történetéről egy összefoglaló munka született. A 20. század első felében. Ezt maga Bernard Baruch írta közvetlenül az első világháború és a párizsi békekonferencia lezárását követően 1921-ben. A témában készült másik munkát Grosvenor B. Clarkson írta, melyben tárgyalja a WIB tevékenységét, de nem az a központi elem. Lásd bővebben: Bernard M. BARUCH: *American Industry in the War*. A Report of the War Industries Board. Government Printing Office, Washington, 1921. Grosvenor CLARKSON: *Industrial America in the World War*. Houghton Mifflin, Boston, 1923. Lásd bővebben: II. fejezet, 8. oldal.

⁴⁴ KENNEDY, 1973, 104.

⁴⁵ Woodrow Wilson elnök a világháború kitörésétől az Egyesült Államok semlegességét szorgalmazta. A neutralitás elve sarokköve volt a wilsoni politikának egészen 1916-ig. Ekkor már valószínűsíthető volt, hogy az Egyesült Államok nem tudja megtartani a semlegességét és háborúba kell lépnie. Wilson azonban az 1916-os elnökválasztási kampány miatt hivatalosan még az év végén is a neutralitás mellett állt ki. A közvélemény felé végig a semlegesség elkötelezett híveként mutatta magát egészen 1917. április 2-án a kongresszusban elmondott beszédéig. A gyakorlatban azonban az elnök már 1916-tól számított a hadba lépés szükségessé válására. Lásd bővebben: Arthur WALWORTH: *Woodrow Wilson Volume I*. W.W. Norton & Co. Inc. , New York, 1978.

amelyik azt egységesen tudta volna működtetni, vagy olyan ipari kulcsfigurák, akiknek ez érdekében állt volna.⁴⁶

Wilson elnök 1916. októberében jelentette be a sajtónak, hogy a Honvédelmi Tanács mellé kinevezet Tanácsadó Bizottságot kik alkotják. A New York Times 1916. október 12-én közölt cikket a kinevezettekről részletesen. A bizottság hét tagból állt, melynek élére Daniel Willard került, aki a *Baltimore and Ohio Railroad Company* igazgatója volt; Samuel Gompers az *Amerikai Munkaügyi Szakszervezet* elnöke; Franklin H. Martin az *American College of Surgeons* alapítója; Howard E. Coffin a *Committee of Industrial Preparedness*⁴⁷ elnöke; Bernard Baruch, akit némileg ferdítve a valóságot bankárként említ a közlemény; Dr. Hollis Godfrey, a *Drexel Institute* elnöke és végül Julius Rosenwald, a *Sears, Roebuck and Company* elnöke.⁴⁸

Wilson elnök minden tagot különböző területekről választott ki, lehetőleg úgy, hogy lefedje a háború szempontjából legfontosabb ipari szektorokat.⁴⁹ Daniel Willard az autópálya építésben és a nehéziparban volt jártas, Baruch a befektetései révén az ipar számos területét és annak vezetőit ismerte kiválóan. Gompers a dohányiparban szerezte vagyonát, a szakszervezetek elnökeként pedig a munkás réteggel tudott összeköttetést biztosítani. Julius Rosenwald a Sears and Roebuck élén a ruházati, tartós fogyasztási cikkek, bútorok, egyéb háztartási gépek forgalmazásával szintén kulcsfigura volt a tanácsadói bizottságban. Franklin H. Martin neves sebész orvos az egészségügyi kérdésekben tudott tanácsot nyújtani, Hollis Godfrey pedig mérnökként az ipari és műszaki tervezésért felelt.⁵⁰

A CND elő ülésére 1916. december 7-én került sor Washingtonban. Mivel a CND és a Tanácsadó Bizottság jog- és hatásköre tisztázatlan volt, a tagok nem tudták, hogy pontosan mit várnak tőlük, meddig mehetnek el a döntésekben. Így a téli hónapok bizonytalanságban és tétlenségben teltek.⁵¹ Az „*érdemi munka*”⁵² csak 1917. februárjában kezdődött meg, amikor a Tanácsadó Bizottság további albizottságokra oszlott. Mind a hét bizottsági tag a

⁴⁶ CUFF, 1973, 42.

⁴⁷ A *Committee of Industrial Preparedness*, vagyis az Ipari Felkészülés Bizottsága 1915-ben jött létre, miután Howard E. Coffin benyújtotta mobilizációs tervét és elindult az azt támogató kampány. A szervezet feladata főként az ipari felkészülés megtervezése lett volna, de facto jelentőséggel, döntési joggal azonban nem bírt. Lásd bővebben: CUFF, 1973, 14-150.

⁴⁸ *The New York Times*. New York, published in 12 October, 1916. New York Times Archive. <http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=9C06EFD6153AE633A25751C1A9669D946796D6CF>. Utolsó hozzáférés: 2014.10.01.

⁴⁹ COIT, 1957, 154-155.

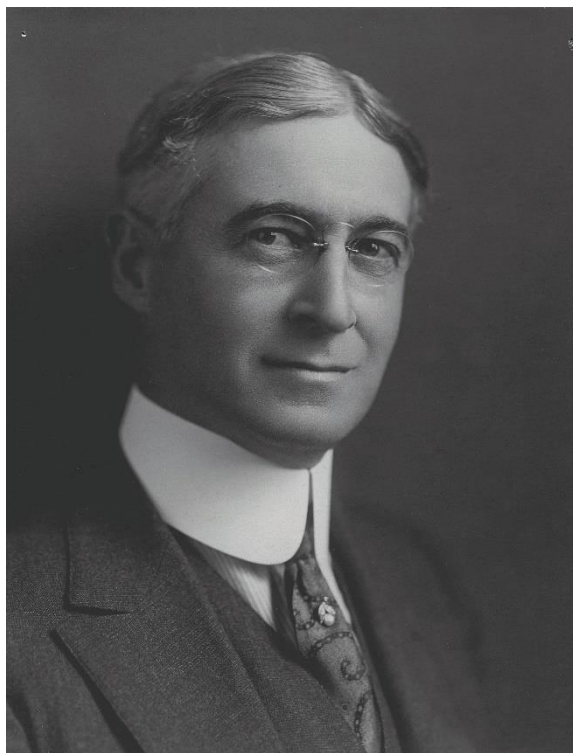
⁵⁰ SCHWARZ, 1981, 46-47.

⁵¹ BARUCH, 1981, 26.

⁵² Uo. 27.

szakterületéhez legközelebb álló bizottság irányításáért lett felelős.⁵³ Willard a szállítmányozásért, Coffin a hadianyagok, gyártás és az ipari kapcsolatokért volt felelős. Rosenwald a száraz áruk (kávé, tea, dohány, stb.), ruhanemű és egyéb készletek bizottságát, Gompers pedig az egészségügyi munkaerő megszervezését irányította. Godfrey vezette a nyersanyagok és mérnöki, műszaki munkálatok felmérését, míg Martin természetesen a gyógyszerek, orvosi beavatkozások, általános egészségügy és higiénia kérdésében való mozgósítással volt megbízva. Baruch-ra maradt a nyersanyagok előteremtéséért felelős bizottság vezetése.⁵⁴ Baruch szerint „*ha képes valaki megérteni a nyersanyag-politikát, akkor az megérti a világ politikáját*”⁵⁵. Gazdaságban jártas emberként hitt benne, hogy a modern háborúk győzelme nem csak a gazdasági erőforrások és nyersanyagok bőségén múlik, hanem azon is, hogy azt milyen hatékonyan tudja a hátszágban működő irányítás mozgósítani.⁵⁶ Kevesen ismerték fel a kor kihívásait, Baruch azonban közéjük tartozott. Úgy vélte az intézményesített keretek és a központi koordináció nélkül a modern, totális háború nem nyerhető meg.⁵⁷

Bernard M. Baruch 1917-ben.

Forrás: <http://www.baruch.cuny.edu/library/alumni/archives.html>. Letöltve: 2014.10.01.

⁵³ Uo. 38.

⁵⁴ COIT, 1957, 157.

⁵⁵ BARUCH, 1960, 37.

⁵⁶ Uo. 38.

⁵⁷ KENNEDY, 1973, 103.

Az egyszemélyes vezetéssel rendelkező bizottságok tehát egymással együttműködésben megkezdték munkájukat. Coffin Baruch és Gompers működtek együtt legszorosabban.⁵⁸ A tevékenységeik közötti metszéspontok teremtettek egy új, közös kommunikációs színteret. Baruch azokat a módszereket használta, amelyeket a Wall Streetről hozott magával: „létrehozott személyes kapcsolataiból egy hálózatot olyan gazdasági és ipari kulcsfigurákból⁵⁹”, akik ellátták őt és a bizottságot a kellő információkkal. Baruch informális úton szerezte meg a legfontosabb adatokat árakról, termékekről, egy-egy nyersanyag lehetséges beszerzési helyéről.⁶⁰

A kialakult bizottságok is bekapcsolódtak a hálózatba. Egymással kooperálva és folyamatosan információt cserélve hatékonyan és sikeresen tudtak működni. Gyors ütemben, előzetes ismeretek és precedens nélkül, gyakran a politikai támogatottság teljes hiányában kezdték el megszervezni a hadianyagok és utánpótlás megvásárlását, az élelmiszer ellenőrzést és az ipari felkészülést.⁶¹ Baruch kötötte össze a bizottságokat, munkáját azonban sokszor keresztezték nehézségek. Az egyik kritikus személy, Elbert Gary, a *Unites States of Steel* acélgyár elnöke volt, aki ellenállt mindenfajta együttműködésnek egy állami szervvel.⁶² Kormányzati oldalról a katonai utánpótlás archaikus rendszere okozott nehézségeket Baruchnak. A harcászat különböző területeinek megvoltak a saját, önálló bizottságai, melyek egymással versenyeztek a hadianyagok felvásárlásában, megakadályozva ezzel a nyersanyagok rendszeres és akadálymentes áramlását, valamint az árak stabilizálását.⁶³ A kaotikus helyzet kezelésére 1917. február 28-án megalakult a *Munitions Standards Board*⁶⁴ (továbbiakban MSB), amely rendeltetése szerint egységesen felelt volna a hadianyag gyártásáért és azok árának standardizálásáért. A MSB élére Frank A. Scottot nevezték ki, aki a *Warner-Swaesy and Co.* cleavelandi szerszámgépeket gyártó vállalat elnöke volt. Ez a szervezet tekinthető a WIB közvetlen elődjének. A probléma itt is ugyanaz maradt, mint a

⁵⁸ COIT, 1957, 158, BARUCH, 1960, 37.

⁵⁹ KENNEDY, 1973, 104.

⁶⁰ CUFF, 1973, 141-158.

⁶¹ COIT, 1957, 158.

⁶² Elbert Gary és Bernard Baruch gyakorlatilag semmiben nem értettek egyet, ami az ipari és gazdasági kérdéseket illette, azonban kölcsönös tisztelettel voltak egymás munkája iránt és mindig sikerült megállapodásra jutniuk. Baruch visszaemlékezéseiben pozitívan nyilatkozik Gary-ről. Lásd bővebben: BARUCH, 1960, 40-60.

⁶³ CUFF, 1973, 225-226.

⁶⁴ A *Munitions Standards Board* 1917. májusától *General Munitions Board* néven működik. Lásd bővebben: National Archive of the United States. *Records of the War Industries Board*. Record Group 61. 872 cu. ft. 1916-23. - <http://www.archives.gov/research/guide-fed-records/groups/061.html>. Utolsó hozzáférés 2014.10.01.

többi bizottság esetében: az egység nem jöhetett létre, mert a különböző szervezetek mind maguknak akarták a döntési jogot, viszont teljes döntési joggal egyik sem rendelkezett.⁶⁵

1917. tavaszán két fő megoldandó probléma foglalkoztatta Baruch-ot és a Tanácsadó Bizottságot: először is elejét kellett venni az egyes kormányzati egységek között kialakuló felvásárlási versenynek.⁶⁶ Másodszor pedig fair árakat kellett biztosítani a kormány részére, mivel a szövetségesek már így is licitversenyben voltak egymással olyan hadianyagokra, amelyeket alig lehetett kapni a piacon.⁶⁷

Az első megnyilvánulása a Tanácsadó Bizottság hatékonyságának a réz drámai árnövekedésének kezelése volt. 1914. októberében a réz 1 fontjának ára 11 cent volt, amely 1917 márciusára elérte a 35 centet. Félő volt, hogy az esetleges hadba lépéskor (aely az év márciusában már nagyon is közeli volt), a réz ára az egekbe fog szökni.⁶⁸ Lépésekre volt szükség a bizottság vezetőitől. Baruch, aki a nyersanyagokért volt felelős, azonnal mozgósította wall streeti kapcsolatait. Tárgyalásokba kezdett Daniel Guggenheim és John D. Ryannel, akiket akkoriban csak rézkirályokként emlegettek. Guggenheim vállalatának birtokában volt a Réz folyó nevezetű rézben gazdag terület, Ryan pedig az *Anaconda Copper Mining Company* réz vállalat igazgatója volt. Sikerült megállapodni abban, hogy Guggenheim és Ryan vállalatai 45 millió font rezet biztosítanak 16 és fél centes áron, amely az akkori piaci árnál jóval alacsonyabb volt.⁶⁹ A megegyezés nagyban hozzájárult a mobilizáció sikeres előrehaladásához.

Az 1917-es év tavaszára már nem volt kétséges, hogy az Egyesült Államok háborúba lép. 1917. április 2-án Wilson elnök bejelentette hadba lépési szándékát.⁷⁰ A képviselőházban elmondott fél órás beszédében a legfontosabb eszme a demokrácia, a béke és a szabadság megőrzése volt, akár háború árán is.⁷¹ Négy nappal később, 1917. április 6-án a kongresszus elfogadta a határozatot: az Egyesült Államok háborúban volt.⁷²

⁶⁵ KENNEDY, 1973, 106.

⁶⁶ Carter FIELD: *Bernard Baruch: Park Bench Statesman*. Whittlesey House, McGraw-Hill Book Company, Inc., New York, 1944, 149.

⁶⁷ Uo. 148.

⁶⁸ BARUCH, 1960, 39.

⁶⁹ BARUCH, 1960, 39.

⁷⁰ COIT, 1957, 163

⁷¹ Wilson elnöke beszédének ide vonatkozó része, eredeti nyelven. „...*But the right is more precious than peace, and we shall fight for the things which we have always carried nearest our hearts -- for democracy, for the right of those who submit to authority to have a voice in their own governments, for the rights and liberties of small nations, for a universal dominion of right by such a concert of free peoples as shall bring peace and safety to all nations and make the world itself at last free.*”

⁷² WALWORTH, 1978, 150-160.

A hadiipar mozgósítása a hadba lépést követően az egyik legfontosabb politikai és gazdasági kérdéssé vált. A CND létrehozásakor 1916-ban még nem volt sürgős az egységes mobilizációs tervezet meghatározása, sikereket főként az informális, önkéntes alapú megállapodások hoztak.⁷³ A háború deklarálást követően azonban az események felgyorsultak, s a bizottságok nehezen tudtak lépést tartani a fentebb bemutatott problémák miatt.⁷⁴ A tényleges hadba lépéssel pedig számos újabb logisztikai feladattal kellett megbirkózni pl.: a hadtestek azonnali felszerelése, a hadianyagok elszállítása stb.. Nézetkülönbségek alakultak ki továbbá a Honvédelmi Tanács civil és militáns tagjai között a hadviselés mikéntjéről, az alkalmazandó harcászati eszközökről.⁷⁵

1917-re egyre nőtt az elégedetlenség az üzleti érdekek kormányzatba való beszivárgása miatt, ami az év nyarára országos botránnyá nőtte ki magát és elérte Bernard Baruch-ot is. Meggyanúsították, hogy felhasználja bennfentes politikai információit tőzsdei befektetéseinek során, ezzel téve szert jelentős profitra.⁷⁶ Felmerült továbbá, hogy befektetéseinek révén érdekeltségei vannak a mobilizációt érintő különböző állami beruházásokban.⁷⁷ Etikátlanság vétsége miatt nyomozás indult ellene, a képviselőházban kellett kihallgatáson részt vennie, ahol számot kellett adnia arról, hogy hogyan tudott szert tenni 476 168 USD haszonra 1916 decemberében, amikor éppen tőzsdekrach volt.⁷⁸ Baruch-ot az eset döntéshelyzet elé állította: vagy feladja wall streeti érdekeltségeit és befektetéseit, vagy washingtoni karrierje ér véget. Baruch ragaszkodott az új pozícióhoz, így a kongresszusi meghallgatásra minden olyan üzleti érdekeltségét beszüntette és eladta, amelyek egybe estek volna bármilyen kormányzati befektetéssel.⁷⁹ A helyzet a *Food and Fuel Control Act*, vagyis az Élelmiszer és Üzemanyag Korlátozó Törvény megalkotásában kulminálódott. A törvény értelmében kormánytisztviselőnek nem lehet üzleti érdekeltsége állami beruházásban, továbbá nem szerződhet olyan árucikk, vagy nyersanyag állami megvásárlására, melynek eladásában érdekelt lehet.⁸⁰ A törvény azonban azzal fenyegetett, hogy lerombolja az addig felépített együttműködést a kormányzat és az üzleti világ között. Wilson elnök ezért Newton D. Baker hadügyminiszterhez fordult, azzal, hogy hozzon létre egy olyan szervezetet, amely képes megvalósítani a mobilizáció központi irányítását, illetve elhatárolja a magán- és közérdeket az

⁷³ KENNEDY, 1973, 104.

⁷⁴ Problémák alatt értem az autoritás tisztázatlanságát, a döntési és szerződéskötési jog megtagadását.

⁷⁵ SCHWARCZ, 1981, 50.

⁷⁶ Uo.51-52.

⁷⁷ BARUCH, 1960, 26.

⁷⁸ Uo.28.

⁷⁹ BARUCH, 1960, 30-31.

⁸⁰ CUFF, 1973, 140.

ipari mobilizáció kapcsán.⁸¹ Baker nem támogatta az elnök ötletét, mivel feleslegesnek tartotta, hogy még egy civil bizottság létrejöjjön, amikor a kabinet szintű jogkörrel rendelkező bizottságok már léteznek. Wilson azonban látta azt, hogy a meglévő bizottságok egyrészt egymással versengenek, másrészt pedig nem feltétlenül jártasak az ipar különböző területein és nem rendelkeznek olyan kapcsolati tőkével, amely az üzleti megállapodásokat megszervezhetné.⁸² Wilson elnök a Tanácsadó Bizottság munkáját látva döntött arról, hogy az ipari mobilizációt olyanoknak kell irányítani, akik az ipar és az üzleti élet világában hatékonyan működnek és rendelkeznek a kellő ismeretekkel.

1917. májusában tehát létrehozták a War Industries Board (későbbiekben WIB), vagyis a Hadiipari Bizottságot.⁸³ A Hadiipari Bizottság mellé felállították továbbá a *Food Administration*, a *Federal Fuel Administration*, illetve a *United States Railroad Administration* szervezeteit is az élelmiszer, az üzemanyag és olaj, valamint az országos főutak és autópályák használatának ellenőrzésére.⁸⁴

Az általános helyzet tehát a mobilizáció körül zavaros és kaotikus volt. Az 1917-es év krízispontként jelenik meg a szakirodalomban. A WIB-t a krízishelyzet kezelésére hozták létre, azonban a bizottságok munkáját nehezítő általános problémák ugyan azok maradtak.⁸⁵ A következő fejezetben a Hadiipari Bizottság felállítása, működése, átszervezése, végül pedig feloszlásának körülményei kerülnek bemutatásra.

IV. A Hadiipari Bizottság

A Hadiipari Bizottság felállítása, működése – az első eredmények

A Hadiipari Bizottság 1917. májusában jött létre, gyakorlati működését azonban csak 1917. július 28-án kezdte meg. A szervezet ekkor még a Honvédelmi Tanács fennhatósága alatt állt. Létrehozásakor ismét felmerült az autoritás kérdése. Sem Wilson elnök, sem pedig Newton D. Baker hadügyminiszter nem támogatták egy kabinet szintű hatalmi joggal bíró szervezet felállítását.⁸⁶ Voltak azonban a politikai vezetésből és Wilson tanácsadói közül olyanok, akik egy olyan intézményt szerettek volna életre hívni, mint a brit hadellátásért és

⁸¹ KENNEDY, 1973, 104.

⁸² BEEDE, 2014, 2-3.

⁸³ KENNEDY, 1973, 105.

⁸⁴ A három hatósággal szoros együttműködésben dolgozott Baruch és WIB, tevékenységük azonban nem kapcsolódik szervesen a dolgozat témájához. Lásd bővebben: SCHWARZ, 1981, 70-80, 92.

⁸⁵ KENNEDY, 1973, 105.

⁸⁶ BEEDE, 2014, 2-3.

hadfelszerelésért felelős minisztérium. Ez azonban egy erőteljes központi hatalmat és irányítást, továbbá állami befolyást feltételezett volna, ami pedig sem a nagyiparos kongresszusi képviselőknek, sem Wilsonnak nem volt érdeke.⁸⁷ Az elnök megpróbálta a lehető legkevesebb állami befolyással megoldani a mozgósítást, mivel a gazdaságba való konkrét beavatkozás teljesen idegen volt az Egyesült Államok gazdaságpolitikai gyakorlatától.⁸⁸ A WIB tehát egy olyan szervezatként jött létre, ami a CND alá volt rendelve, nem függetlenül működött.⁸⁹ Wilson nem csak azért alapította a szervezetet, hogy a hadiipar mobilizációja hatékonyabb legyen, hanem azért is, hogy saját tanácsadóit (főként a Tanácsadó Bizottság tagjait kell itt érteni) megvédje az esetleges politikai támadásoktól növekvő gazdasági befolyásuk miatt. Emellett a hadiipar radikális átalakításától és a gazdasági egyensúly felbomlásától is tartott, feltételezhetően ezért nem adott a WIB kezébe döntési jogot.⁹⁰

A WIB élére Frank A. Scottot nevezték ki, aki a MSB elnöke volt. A korábbi bizottságok mintájára a WIB ügyosztályokból épült fel, a Tanácsadó Bizottság albizottságaihoz hasonlóan. Bernard Baruch továbbra is a nyersanyagokért felelős osztályt vezette.⁹¹ A WIB osztályai: *Business Management Division*, vagyis ügyviteli osztály, *Price-Fixing Committee*, vagyis Ármeghatározó Bizottság (a WIB-on belül ez volt az egyetlen bizottság, a későbbiekben részletesen lesz szó róla.) *Planning and Statistics Division*, tervezési és statisztikai osztály, *Conservation Division*, természetvédelmi osztály. A *Priorities Division*, ügyosztály a legfontosabb irányelvek és legsürgetőbb problémákkal foglalkozott, amire azonnali megoldást kellett találni.⁹² *Labor Division*, munkaügyi osztály, *Raw Materials Division*, nyersanyag osztály, a *Requirements Division* fordítása szintén nehéz. Az osztály feladata leginkább azoknak a nyersanyagoknak és termékeknek a felkutatása volt, amelyek a hadsereg számára nélkülözhetetlenek, illetve a mobilizáció során mindenképpen szükség lehetett rájuk, pl.: szállítóeszközök, élelmiszerfélék, különböző vasérc, stb.. *Finished Products Division*, késztermékek osztálya, *Resources and Conversion Division*, erőforrások és anyag feldolgozási osztálya. *Facilities Division*, felszerelések osztálya, *Hide, Leather, and*

⁸⁷ KENNEDY, 1973, 105-106.

⁸⁸ CUFF, 1973, 145-147.

⁸⁹ BEEDE, 2014, 1-3.

⁹⁰ CUFF, 1973, 147.

⁹¹ BARUCH, 1960, 43.

⁹² Ezt az ügyosztályt Bernard Baruch teljes egészében átalakította miután 1918 márciusában átszervezi a WIB-t. Az ügyosztály fogja képviselni a WIB fő tevékenységi irányvonalát, révén a legfontosabb megoldandó kérdéseket ez az osztály határozza majd meg, ennek mentén halad majd a WIB tevékenysége is. Lásd bővebben: CUFF, 1973, 200-270.

Leather Goods Division, irha, bőr és bőrárak osztálya. *Textile and Rubber Division*, textil és gumi osztály, *Steel Division*, acél áruk osztálya, *Chemical Division*, vegyi áruk osztálya.^{93,94}

A WIB egyik központi feladata volt a nyersanyagok és különböző hadianyagok beszerzése, a tömegtermelés koordinálása, valamint a hadseregnek való szállítás megszervezése. Ebből kifolyólag a legtöbb harc a nyersanyagok megvásárlása körül zajlott. Az árak a világháború kezdete óta folyamatosan emelkedtek, de az 1917-es árnövekedés és a vele együtt járó infláció volt a legdrámaibb.⁹⁵ A WIB továbbra sem jelentette a hadiipari mozgósítás centralizálását; a szárazföldi hadseregnek és a haditengerészetnek továbbra is megvoltak a saját beszerző bizottságaik, melyek a szükséges hadianyagok megvásárlásáért voltak felelősek. Az árak így drasztikusan tovább emelkedtek az Egyesült Államok 1917-es hadba lépésével.⁹⁶

Bernard Baruch 1917 tavaszán szükségesnek látta, hogy „*nem csak az árakat kell megszabni, hanem egy olyan hatalmat is, ami teljesíti ezeket az árakat*”⁹⁷. Ha a kormány nem tudja megfelelő áron megvásárolni az acélt, akkor a hadsereg nem jut hozzá a szükséges mennyiséghez. ⁹⁸Az ipar államosítása⁹⁹ túlságosan szélsőséges lépés lett volna, ezért létrehozták az Ármeghatározó Bizottságot. Élére Robert S. Brookings került, aki korábban a *Washington University* elnöke volt.¹⁰⁰

Az Ármeghatározó Bizottság a WIB tevékenységének egyik legvitatottabb pontja lett. A WIB mellett gyakorlatilag önállóan működött, tevékenységének hosszú távú hatása, hatékonysága és eredményei azonban nehezen összegezhetőek. Eredeti feladata szerint főként az acél, vasérc és egyéb nyersanyagok árát kellett volna meghatározniuk úgy, hogy az ne sértse az amerikai iparosok érdekeit.¹⁰¹ Gyakorlatban azonban az ármeghatározás az érdekek megsértése nélkül eleve kizárják egymást, ha a cél az ipari vállalatok részéről a profit maximalizálása. Az ármeghatározás gyakorlati megvalósulását akadályozta továbbá az, hogy

⁹³ National Archive of the United States. *Records of the War Industries Board*. Record Group 61. 872 cu. ft. 1916-23. - <http://www.archives.gov/research/guide-fed-records/groups/061.html>. Utolsó hozzáférés 2014.10.01.

⁹⁴ A bizottságok nevei saját fordításúak.

⁹⁵ SCHWARZ, 1981, 70-71.

⁹⁶ BEEDE, 2014, 3.

⁹⁷ SCHWARZ, 1981, 71.

⁹⁸ Melvin I. UROFSKY: *Big Steel and the Wilson Administration*. A Study in Business-Government Relations. Ohio State University Press, 1969, 117-151.

⁹⁹ Az ipar államosítása egy lehetséges megoldásként merült fel. Ha nem születik megegyezés az árak kérdésében, akkor az államosítás elkerülhetetlené válik. Részleges államosítás így is történt: A *Railroad Administration* vezetése alatt államosították az autópályákat és főútvonalakat. Lásd bővebben: National Archive of the United States. *Records of the Federal Railroad Administration*. Record Group 399. 1910-64. <http://www.archives.gov/research/guide-fed-records/groups/399.html>. Utolsó hozzáférés: 2014.10.01.

¹⁰⁰ SCHWARZ, 1981, 73-74.

¹⁰¹ SCHWARZ, 1981, 71.

a bizottság hiába működött önállóan, olyan ár meghatározási és szerződéskötési joggal nem rendelkezett, amelyet érvényesíteni tudott volna az iparban. Ezen jogok megadását sem az elnök, sem az ipar képviselői nem támogatták, tehát ismét hasonló problémával szembesülünk, mint a többi létrehozott bizottság esetében.¹⁰²

*The Price Fixing Committee of the War Industries Board, 1918.*¹⁰³

Forrás: Jordan A. Schwarz: *The Speculator*. Bernard M. Baruch in Washington 1917-1965. The University of North Carolina Press, 1981. 75.

Az általam feldolgozott szakirodalom véleménye is megoszlik a kérdésben. A post-New Deal historiográfia¹⁰⁴ elmarasztalja a WIB és az Ármeghatározó Bizottság tevékenységét, mely szerint semmilyen jelentős eredményt nem értek el, hiszen az inflációt nem tudták megállítani.¹⁰⁵ További kritika éri a bizottságot a gazdaságba való beavatkozás miatt, amely a

¹⁰² BEDDE, 2014,1-3. UROFSKY, 1969, 117-151.

¹⁰³ Az Ármeghatározó Bizottság és tagjai 1918-ban, Washingtonban. Bernard Baruch a második balról, balján helyezkedik el Robert S. Brookings, a bizottság elnöke.

¹⁰⁴ A post-New Deal historiográfia összefoglaló első világháborús történeti munkái többségében elmarasztalóan szólnak a WIB tevékenységéről az annak tulajdonított kiterjedt gazdasági befolyás és az állam gazdaságba való beavatkozása miatt.

¹⁰⁵ UROFSKY, 1969, 117-120.

New Deal előtt szintén idegen volt az Egyesült Államokban.¹⁰⁶ Ha azonban megvizsgáljuk közelebbről a bizottság tevékenységét, akkor azt látjuk, hogy árakat nem szabhattak meg állami rendeleti szinten, viszont informális úton elérték azt, hogy megállapodás szülessen. Bernard Baruch felhasználta minden kapcsolatát és a Wall Streeten szerzett tapasztalatait a tárgyalóasztalnál. Jordan Schwarz, Baruch egyik életrajzírója szerint Baruch „blöffölt”¹⁰⁷, nyomást gyakorolt a tárgyaló felekre főként a hazafias érzésekkel, vagy éppen azzal, hogy „figyelmeztetett egy acélmágnást, hogy Wilson elnök államosítani fogja az üzemét”¹⁰⁸ ha nem jön létre megállapodás. Ármeghatározás tehát a szó szoros értelmében véve nem történt, azonban a WIB és Bernard Baruch kezelték a problémát, a módszerei személyes szempontból nem, de politikai szempontból megerősítették pozícióját.¹⁰⁹

1917 szeptemberére sikerült az acél árát lejjebb nyomni, de több nyersanyag tekintetében is jelentős megállapodások majd az 1918-as átszervezés után tapasztalhatóak. 1917. novemberében Frank A. Scott súlyosan megbetegedett, ezért távozni kényszerült a WIB éléről.¹¹⁰ Scottot Daniel Willard váltotta fel, aki szintén a Tanácsadó Bizottság korábbi tagja és a *Baltimore and Ohio Railroad Company* igazgatója volt.¹¹¹ 1918 januárjában azonban Daniel Willard is távozni készült posztjáról. A WIB első sikerei a megállapodások, a gyors ütemű mozgósítás és a tömegtermelés megszervezésének ellenére a mobilizáció egésze kaotikus volt.¹¹² Az autoritás kérdése és a különböző bizottságok versengése tovább mélyítette a problémát, ezért Wilson elnök az átszervezés mellett döntött. Az általam feldolgozott források ebben a kérdésben egy álláspontot képviselnek. Baruch, Wilson elnök, Daniel Willard, a WIB tagok feljegyzései és visszaemlékezései, valamint a szakirodalom is azt támasztja alá, hogy a WIB átszervezése egységes igényként merült fel.¹¹³

A független Hadiipari Bizottság létrehozása és működése – A WIB válasza a korszak kihívásaira

1918 januárjában Wilson tanácsadóihoz fordult, hogy kikérje véleményüket Daniel Willard utódjának személyéről. William G. McAdoo-val konzultált első sorban. McAdoo Wilson

¹⁰⁶ Uo. 120-151.

¹⁰⁷ SCHWARZ, 1981, 72.

¹⁰⁸ BARUCH, 1960, 66-68.

¹⁰⁹ SCHWARZ, 1981, 73.

¹¹⁰ BARUCH, 1960, 44.

¹¹¹ NASH, 1973, 1543.

¹¹² CUFF, 1973, 160-220.

¹¹³ BARUCH, 1960, 44., CUFF, 1973, 158., SCHWARZ, 1981, 62-63.

pénzügyminisztere volt, aki az 1912-es elnökválasztási kampány óta tartozott Wilson legszűkebb köréhez. Pénzügyminiszteri posztját 1913-1918 között töltötte be.¹¹⁴ Az elsődleges források vizsgálata alapján tudható, hogy McAdoo már akkor javasolta az elnöknek Baruch-ot, amikor Willard még csak fontolgatta a lemondását. Baruch-ot tartotta legalkalmasabbnak a feladatra. 1918 első hónapjaiban felmerült több név a WIB elnöki posztjára. Az általam olvasott visszaemlékezésekből egybehangzóan az látszik, hogy a védelmi miniszter, Newton D. Baker, ellenezte Baruch kinevezését. A miniszter John D. Ryan rézmágnást szeretne volna a WIB élén látni, aki mint már fentebb említettem, az *Anaconda Copper Mining Company* elnöke volt. Wilson és McAdoo azonban nem támogatták John D. Ryan kinevezését, mivel republikánusként nem kötődött az elnök köréhez és a „kritikus időkben a lojalitás Wilson számára előbbre való volt.”¹¹⁵ Daniel Willard 1918. január közepén véglegesítette lemondását, mivel a WIB újraszervezése, ami az év januárjában már egyértelműen szükséges volt, úgy gondolta nem lehetséges. Daniel Willard tapasztalatai alapján úgy látta, hogy a szükséges centralizált hatalmat nem fogja megkapni az átszervezés után sem a WIB, ezért távozott annak éléről.¹¹⁶ Az elnök 1918. február 7-én konzultál Baruch-al a WIB átszervezéséről, ekkor azonban még nem nevezte ki annak élére. Február 24-én tudatta Newton D. Baker védelmi miniszterrel a döntését, miszerint Bernard Baruch lesz a WIB új elnöke, egyúttal utasította Bakert, hogy kössön Baruchal megállapodást a WIB jogkörének kiszélesítéséről, valamint a CND-től való függetlenítésről.¹¹⁷

A független WIB szerepét leginkább átszervezésétől kezdik el átértelmezni. Főként az első világháborús amerikai szerepvállalásról szóló összefoglaló monográfiák, melyek a post-New Deal historiográfiát képviselik. Baruch „gazdasági diktátorként”¹¹⁸, a WIB szervezete pedig egy teljhatalommal rendelkező superkomplexumként jelenik meg a szakirodalomban.¹¹⁹ Ha megvizsgáljuk a független WIB tevékenységét, akkor azt látjuk, hogy Bernard Baruch az 1917-es módszerekhez hasonlóan megállapodások útján ért el eredményeket. A források összehasonlítása alapján következtetéseim szerint a WIB kezében

¹¹⁴ William McAdoo irányította a szövetségeseknek folyósítandó hitelek ügyét is az első világháború alatt. Bernard Baruch és a pénzügyminiszter között szoros barátság volt. Baruch két elnökjelölt választási ciklusban is támogatta McAdoo jelölését, de a szükséges többséget nem sikerült megszerezni a Demokrata Párton belül. William G. McAdoo tevékenységéről lásd bővebben: Dale N. SHOOK: *William G. McAdoo and the Development of National Economic Policy, 1913-1918*. Garland Publishing, New York, 1987.

¹¹⁵ SCHWARZ, 1981, 62.

¹¹⁶ BARUCH, 1960, 44.

¹¹⁷ SCHWARZ, 1981, 63.

¹¹⁸ KENNEDY, 1973, 106.

¹¹⁹ CUFF, 1973, 5-7.

sem ekkor, sem ez után nem volt formális hatalom.¹²⁰ A meghatározóak az egyéni szerepek és döntések lesznek, ugyanúgy, mint a Tanácsadó Bizottság és az első WIB esetében.

1918 márciusában tehát Bernard Baruch irányítása alatt¹²¹ a WIB-t átszervezik. Függetlenedik a CND-től, valamint további tagokkal egészül ki. Baruch átalakítja a fentebb említett *Priorities Division* ügyosztályát, a legfontosabb ügyek meghatározására.¹²² Az 1917-es év krízise azonban nem múlt el teljesen. Az árak még mindig magasan voltak, az autoritás kérdése pedig végig tisztázatlan maradt annak ellenére, hogy Baruch márciustól kizárólag az elnöknek tartozott elszámolással. A hadsereggel való viszony is végig feszült maradt.¹²³ Az Ármeghatározó Bizottságot is átszervezték a hatékonyabb együttműködés érdekében. A független WIB-nak azonban nem csak a hadsereg és a szövetségesek igényeit kellett szem előtt tartani, hanem a lakosság szükségleteit is. A hazai szükségleteken belül is össze kellett hangolni a civil- és közérdeket, ami az 1917-es krízis év óta szintén nehéz feladatnak bizonyult.¹²⁴ A WIB-nak először is külön kellett választania egymástól ezeket az érdekeket.¹²⁵

Az érdekek szétválasztása azért volt kulcskérdés, mert Baruch-ot is elérő 1917-es botrányok óta a közvélemény „*árgus szemmel figyelte*”¹²⁶, hogy mi zajlik a mobilizáció körül. Részben ez annak tudható be, hogy a mobilizáció élén főként olyan személyek álltak, akik Wilson elnök saját köréből kerültek ki.¹²⁷ Másrészt pedig a Wilson kormányzat nehéz helyzetbe került 1918-ban. A kongresszusi választáson¹²⁸, a képviselőházban és a szenátusban is többségbe kerültek a republikánusok.¹²⁹ A Wilson-féle politika azonban gyengülni látszott több okból is: részben az 1917-es év gazdasági káosza, másrészt pedig a republikánus többségű nagyiparosok ellenállása okozta a belpolitikai nehézségeket.¹³⁰ A nagyiparosok

¹²⁰ KENNEDY, 1973, 105.

¹²¹ *The New York Times*. New York, published in 11 July, 1918. <http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=9D02E2DB133BE03ABC4952DFB166838C609EDE>. Utolsó hozzáférés: 2014.10.01.

¹²² BARUCH, 1960, 55.

¹²³ Uo. 106.

¹²⁴ BEEDE, 2014, 2-3.

¹²⁵ WALWORTH, 1978,

¹²⁶ SCHWARZ, 1981, 60-65.

¹²⁷ BEEDE, 2014, 1-3.

¹²⁸ A kongresszusi választások eredményeit tekintve a képviselőházban 240 helyet szereztek a republikánusok és 192-t a demokraták. A szenátori választások eredményei 43 republikánus, 53 demokrata hely módosul 1919 és 1921 között 49 republikánus és 47 demokrata szenátori posztra. A kongresszusi választások az év novemberében vannak, de a mandátum csak következő év januárjától lép életbe. Mind a szenátori, mind pedig a képviselőházban a mandátumok lejártá előtt, betegség, haláleset, pártváltoztatás (ez ekkor még gyakori jelenség), miatt történhetett változás a helyek eloszlásában. Lásd bővebben: Robert V. REMINI: *The House*. New York: Harper Collins Publishers, Inc., 2006.

¹²⁹ August HECKSCHER: *Woodrow Wilson*. Scribner, Boston. 1991, 400-450.

¹³⁰ Uo. 470.

számára az állam beavatkozása a gazdaságba nem volt elfogadható és nem nézték jó szemmel Baruch és kollégái egyre növekvő befolyását.¹³¹ Az 1918 január 8-án meghirdetett wilsoni elvek is törést okoztak a belpolitikai színtéren a Demokrata Párton belül is. A párt kezdett különböző csoportokra bomlani: voltak, akik feltétel nélkül támogatták az elnököt (pl. Baruch is), voltak olyanok, akik ellenezték, vagy nem értettek egyet a wilsoni elvekkel és szembe helyezkedtek a kongresszusban is az elnökkel, illetve a harmadik csoport a kettő között a centrumban foglalt helyet.¹³² Ők részben támogatták az elnököt, de az izoláció és az európai ügyekből való kimaradást szorgalmazták. Bár az általam olvasott feldolgozások és tanulmányok vitatják, kutatásaim mégis arra engednek következtetni, hogy a wilsoni politika gyengülése teret engedett a WIB megerősödésének. A korabeli források, valamint a tagok visszaemlékezéseiben is az olvasható, hogy az 1918-as év közepétől az elnök nagyobb teret hagyott a szervezet tevékenységének. Ha a központi hatalom gyengül, akkor a többi szervezet és egység erősödhet. A bel- és külpolitika gazdasági szempontú kiegyensúlyozására létrehozták az *Allied Purchasing Board*, vagyis a Szövetséges Beszerzési Bizottságot annak érdekében, hogy a szövetségesek támogatása ne az amerikai nép rovására történjen.¹³³

1918 tavaszán ismét szükség volt az árak stabilizálására. A független WIB ismét szembe került Elbert Gary-vel, akivel 1917-ben Baruch már sikeresen kötött üzletet az acél hajólemezekre. Ez évben a kokszt, a vas és az acél ára volt még mindig magasan. Az átszervezés után Baruch tárgyalásokat kezdeményezett az egyes iparágak vezetőivel, melynek eredményeként drasztikusan sikerült csökkenteni az árakat. A megegyezés nem az ármegszabás útján jött létre, hanem önkéntes alapon vállalták az üzemek tulajdonosai, hogy a kormány számára megfizethető áron árusítják a szükséges nyersanyagot. Ez a fajta önkéntesség teszi sajátossá a WIB és az Egyesült Államok első világháborús tevékenységét.¹³⁴

A nyersanyagok árának alakulása 1915 és 1918 között

¹³¹ SCHWARZ, 1981, 50-78.

¹³² HECKSCHER, 1991, 510-553

¹³³ BEEDE, 2014, 3.

¹³⁴ Az Egyesült Államok világháborús szerepének egy korai értelmezése ez Herbert Hoovertól. Lásd bővebben Herbert HOOVER: *American Individualism*. Doubleday Page and Company, New York, 1922.

Év	Koksz USD/tonna	Vas USD/tonna	Acél USD/tonna
1915	1,67 USD/t	12,59 USD/t	19,50 USD/t
1917	12,25 USD/t	52,50 USD/t	95 USD/t
1918	6 USD/t	33 USD/t	58 USD/t

Forrás: Bernard Baruch: *The Public Years*. Holt, Reinhart and Winston Press, New York, 1960. 68. oldal

Összehasonlításként: Olaszország 1917-ben 140 USD/tonna áron szerződött az amerikai acél megvásárlására. Baruch ellenezte az üzletet, mert etikátlannak tartotta azt. Megkereste barátját, Price Mckinney-t a *Mckinney Steel* acélvállalat elnöként, aki hajlandó volt 45 USD/tonna áron acélt biztosítani Olaszországnak.¹³⁵ A szakirodalom több helyen vitatja a WIB tevékenységeihez köthetően az önkéntesség és az árak alakulása közti összefüggést. Természetesen voltak, akik nagyon is elégedetlenek voltak a megállapodásokkal, mint például Elbert Gary, aki az egyik tárgyalás során „barátból lett főellenségnek”¹³⁶ nevezte Baruch-ot. Az elégedetlenség ellenére azonban mégis sikerült államosítás, törvényi rendelkezések és szankciók nélkül a feleket kooperációra bírni. Kutatásaim alapján arra a következtetésre jutottam, hogy az önkéntesség együtt járt az ellenállással, amit a nyomásgyakorlás és érzelmi ráhatás segítségével tudtak háttérbe szorítani. Az iparosokat Baruch és kollégái visszaemlékezései szerint legtöbb esetben a háború megnyerésének fontossága vitte a megállapodásokra. Annak felismerése, hogy a profitnál több forog kockán.¹³⁷

A WIB tevékenysége 1918 őszére teljesedett ki. 1917 és 1918 között az Egyesült Államok egy gazdasági robbanáson ment keresztül. Annak ellenére, hogy az irányítás sokszor kaotikus volt, a gazdasági termelés azonban dühöngött.¹³⁸ A WIB alatt nagyjából 20%-al nőtt az ipari termelés.¹³⁹ A dolgozat első felében említett Howard E. Coffin-féle öt éves *Mozgósítás-Terv* is újabb bizonyítéka a WIB eredményeinek. Coffin számításai szerint a hadiipar mozgósítását 1921-re tudná kiteljesíteni az Egyesült Államok. Látható azonban, hogy

¹³⁵ BARUCH, 1960, 72.

¹³⁶ SCHWARZ, 1981, 71.

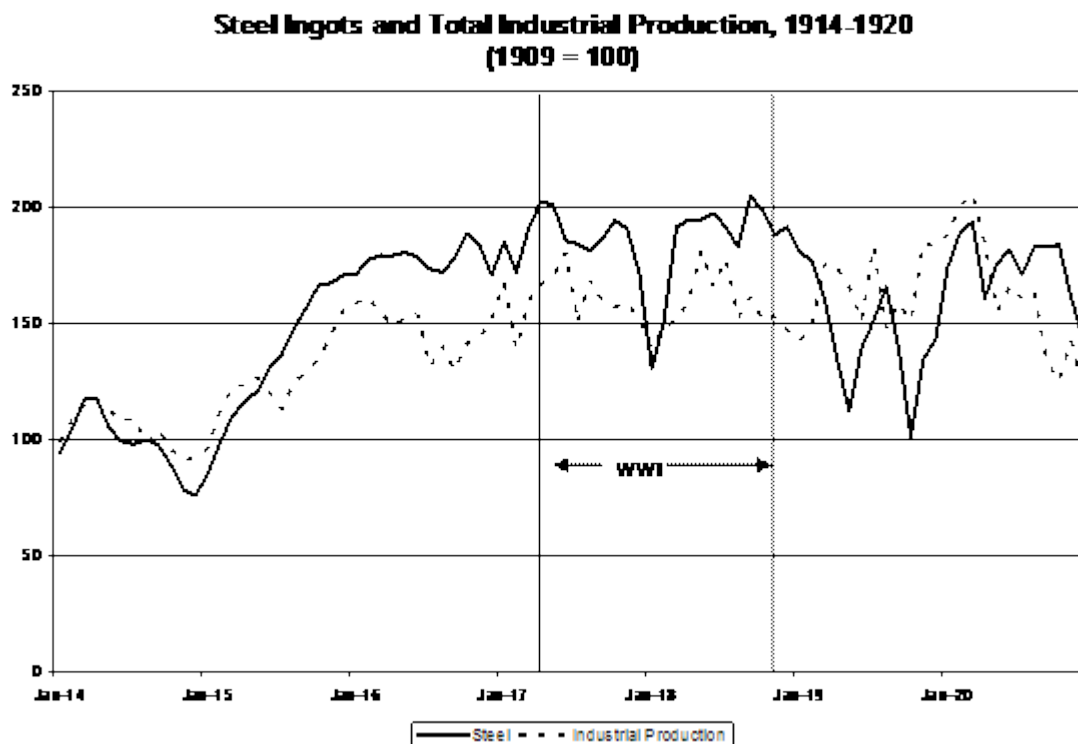
¹³⁷ BARUCH, 1960, 60-70.

¹³⁸ BEEDE, 2014, 3.

¹³⁹ HERMAN, 2012, 12-13, 77.

a 4 791 172 katona¹⁴⁰, továbbá a teljes hadiipar mobilizálása a hadba lépéstől számított 17 hónapon belül megtörtént.¹⁴¹

Az acél termékek és a teljes ipari termelés, 1914-1920

Forrás: Hugh Rockoff: *US Economy in World War I*. EH.Net Encyclopedia, edited by Robert Whaples. February 10, 2008. URL <http://eh.net/encyclopedia/u-s-economy-in-world-war-i/>.
Letöltve :2014.10.01.

Az ábráról leolvasható, hogy 1917 januárjában, majd 1918 őszén volt a legerősebb az acél (folytonos vonal jelzi) termelés, valamint az össz ipari termelés (szaggatott vonal). 1918 tavaszán visszaesés történt, amikor a szövetségesek győzelmének lehetősége felmerült.¹⁴² 1918 végére azonban a termelés magasabb volt, mint az 1917-es csús esetében. A gazdaságot érintő általános érvényű megfogalmazásokkal azonban vigyázni kell. Az amerikai

¹⁴⁰ A több mint 4 millió katonából csak kb. 2 millió jutott el Európába, ebből 175 000 még 1917-ben. Az elhúzó kiképzés, illetve a hosszú szállítási idő miatt érték el a katonák ilyen lassan a kontinenst. Lásd bővebben: HAHNER Péter: *Az Egyesült Államok elnökei. Átdolgozott, bővített, második kiadás.* Maecenas Könyvkiadó, Budapest, 2006, 218-219.

¹⁴¹ Hugh ROCKOFF: *US Economy in World War I*. EH.Net Encyclopedia, edited by Robert Whaples. February 10, 2008. URL <http://eh.net/encyclopedia/u-s-economy-in-world-war-i/>. Utolsó hozzáférés:2014.10.01.

¹⁴² Hugh ROCKOFF: *US Economy in World War I*. EH.Net Encyclopedia, edited by Robert Whaples. February 10, 2008. URL <http://eh.net/encyclopedia/u-s-economy-in-world-war-i/>. Utolsó hozzáférés:2014.10.01.

szerepvállalás mindössze 18 hónapig tartott. A gazdasági folyamatok teljes átlátása egy külön kutatás témája. A táblázatok mindössze adalékként szolgálnak a WIB teljesítményéhez.¹⁴³

A WIB tevékenysége igazán a háború lezárására érte el csúcspontját. Ekkora az Egyesült Államok több acélt exportált, mint amennyit egész Nagy Britannia és gyarmatai előállítottak. 1918 utolsó megállapodási harca a chilei nitrát körül zajlott. A brit fél féltette dél-amerikai érdekeltségeit, valamint gazdasági dominanciáját a térségben.¹⁴⁴ Az árak ekkor kétféleképpen alakultak: volt egy árstandard meghatározva üzleti célból történő vásárlásra és egy a kormányoknak. A szövetséges kormányok a piaci árnál alacsonyabban juthattak a nyersanyagokhoz, a britek viszont a piaci áron akarták eladni a birtokukban lévő nitrátot. A chilei nitrátra továbbá a német gazdaság is igényt tartottak volna.¹⁴⁵ Wilson elnök nitrát körüli megegyezések teljes felelősségét Baruch-ra ruházta. A WIB figyelmeztette Nagy Britanniát, hogy megvonják az amerikai ezüstöt, ami az indiai rupiát stabilan tartotta, ha nem a fair, kormánynak szánt áron biztosítják a nitrátot. A kormányok ekkor már főként a háború utáni külkereskedemi és gazdasági pozícióik megerősítésén dolgoztak. A háború végére a szövetségeket elhomályosította a kibontakozó „*gazdasági nacionalizmus*”¹⁴⁶.

A Hadiipari Bizottság feloszlatása – továbbélési lehetőségek

Az első világháború fegyverszüneti egyezményét 1918. november 11-én aláírták, mellyel egy időben a WIB tevékenységét is felfüggesztették. A WIB hivatalos megszüntetésére 1919. január 1-én került sor. Baruch, McAdoo miniszter, a WIB tagok és a Wilson köréhez tartozó többi gazdaságban jártas szakember úgy látták, hogy a békeállapotról való gazdasági átálláshoz ugyanúgy szükség lett volna szervezett keretekre az árak helyreállítása, a nyersanyagok megfelelő felhasználása, a munkaerő átirányítása miatt.¹⁴⁷ Baruch már ekkor tartott attól, hogy a gazdasági nacionalizmus meggátolja a háború utáni problémák megoldását, valamint további konfliktusok gyökere lehet.¹⁴⁸ A globális problémákat véleménye szerint nem lehet nemzetállami szinten megoldani. A WIB után egy olyan szervezt

¹⁴³ Uo.

¹⁴⁴ SCHWARZ, 1981, 93-95.

¹⁴⁵ Uo. 96.

¹⁴⁶ Uo. 98.

¹⁴⁷ BARUCH, 1960, 72-73.; SCHWARZ, 1981, 99-107.

¹⁴⁸ BMB to Woodrow Wilson. 7 May, 1919. Subseries 1D General Correspondence 1912-1965. Box 241.

megalakítását szorgalmazta 1919-ben, amely képes koordinálni a háborús pusztítás okozta gazdasági problémákat, különös tekintettel a majdani jóvátételek kérdésére.¹⁴⁹

V. Az eredmények összegzése

Megállapításaim szerint az első világháborús ipari mobilizáció sikertelensége a hatalmi kérdés tisztázatlanságában és az ebből fakadó zűrzavarban rejlett. A különböző források összevetésével az mutatható ki, hogy az esetek többségében a bizottságok rendeltetésükkel ellentétben korlátozott jogkörrel bírtak, így nehéz megállapítani, hogy pontosan mennyire voltak hatékonyak, miben voltak sikeresek és sikertelenek. A WIB-ről kialakult nézet, miszerint a szervezet egyedül uralta és irányította a hadiipari gazdaságot, eredményeim szerint nem állja meg a helyét. Sem a bizottság, sem Bernard Baruch nem rendelkezett „diktatórikus”¹⁵⁰ hatalommal, amint azt a dolgozatban bemutattam. A kutatás alapján WIB és a többi bizottság esetében paradoxonba ütközünk.¹⁵¹ Wilson elnök az egész általam vizsgált korszak alatt ellentmondásos lépéseket tett: centralizálás céljával létrehozta a WIB-t, azonban decentralizálta azt és csak a háború végéhez közeledve biztosított szélesebb jogkört a bizottságnak a hatékonyabb működés érdekében. Kapott eredményeim szerint a diplomáciai ellentmondások és a hatalmi decentralizáltság miatt a WIB csak részben tudta betölteni azt a szerepet, amire hivatott volt. A teljes hadiipar mobilizációjának központosított irányításával szemben a CND valamint a hadügy különböző szervezetei képeztek ellenpontot.¹⁵² A széleskörű hatalom hiánya azonban nem jelentette a szervezet teljes sikertelenségét. A szakirodalmak különböző vélemények köré csoportosulnak ebben a kérdésben. Aki kritizálja (pl. Jordan A. Schwarz, Baruch életrajzírója) a WIB teljhatalmáról szóló nézetet, az egyben elkönyveli a bizottság tehetetlenségét is,¹⁵³ ami már nem feltétlenül igaz. Általánosan megállapítható hogy vagy túlértékelték a szervezet hatalmát, elítélik a gazdaságba való beavatkozását, vagy nem tulajdonítanak jelentős hatást neki.¹⁵⁴ A primer források alapján azt a következtetést vontam le, hogy a WIB sikerei a megállapodások, az árcsökkentés, a nyersanyagbeszerzés és a folyamatok koordinálása szempontjából vitathatatlanok. A szervezet azonban ezeket az eredményeket szoros korlátok között vitte véghez, főként az önkéntes

¹⁴⁹ Subseries 1B Selected Correspondence 1912-1965. Volume 44-45, Box 138, Box 185.

¹⁵⁰ CHAMBERS, 1973, 518.

¹⁵¹ Uo.

¹⁵² MITCHELL, 1973, 209.

¹⁵³ Erre példa: „... War material was produced too late to do any good.” Lásd bővebben: HERMAN, 2012, 12-13, 70-80.

¹⁵⁴ CUFF, 1973, 5-10. HERMAN, 2012, 12-13.

vállalatoknak köszönhetően. Ezek az eredmények és jellemzők adják meg a korszak sajátosságait és teszik egyedülállóvá az Egyesült Államok üzleti és kormányzati kapcsolatait.¹⁵⁵ A háború által teremtett helyzetben a WIB és Bernard Baruch kialakítottak egy új kommunikációs színteret a hadiiparban, ahol mindennapos volt a harc a megállapodások felett. A kooperáció mégis létrejött. Meglátásaim szerint a háború szellemisége közelebb hozta az ipar képviselőit és az államférfiakat, elősegítve a hatékony együttműködést.¹⁵⁶ Az Egyesült Államok szempontjából¹⁵⁷ a WIB egy új, modern válasz volt az első világháború kihívásaira. Az 1915-ös elképzelésekhez képest a teljes mobilizációt kevesebb, mint két év alatt véghezvitték precedens és gyakorlat nélkül. A WIB lett az első olyan szervezet, amely intézményesített keretet biztosított a hadiipari mobilizáció egészének, alapot biztosítva ezzel a későbbi hadiipari mobilizációhoz a második világháború alatt.¹⁵⁸

További kutatási lehetőségek, irányok

A területi korlátok miatt a kutatás számos perspektívájának bemutatására nincs lehetőség. A jelenlegi kutatási téma közvetlen kibővítése a WIB nemzetközi és külpolitikai kontextusba való elhelyezése. Emellett tervezem az ipari-kormányzati kapcsolatok részletesebb tanulmányozását. További kutatási irány az eddig felhasznált források közül a téma szempontjából legfontosabb összefoglaló monográfiák magyar nyelvre fordítása. Így a WIB bekerülhetne a magyar történeti köztudatba is. A téma teljességének szempontjából az Egyesült Államok gazdasági, ipari tevékenységének feldolgozása is célom az első világháború kitörésétől a párizsi békekonferencia lezárásáig. Ehhez szükséges a korszak teljes amerikai historiográfiájának vizsgálata: az általános összefoglaló munkák, a diplomáciai és politikatörténet, valamint az ipari mobilizáció és gazdasági változásokról szóló alkotások.¹⁵⁹

¹⁵⁵ CLARKSON, 1923, 4-20.

¹⁵⁶ SCHWARZ, 1981, 98.

¹⁵⁷ Világviszonylatban megfigyelhető pl. Japán, Nagy Britannia, vagy akár Franciaország esetében is hasonló bürokratikus szervezet megalakulása, a WIB amerikai nemzeti szempontból volt újdonság. Lásd bővebben: I. fejezetet, 3.

¹⁵⁸ NASH, 1973, 1543.

¹⁵⁹ Az általános összefoglaló munkák pl.. John Whiteclay CHAMBERS: *The Tyranny of Change: America in the Progressive Era, 1890-1920*. Palegrave Macmillan, London, 1992. David M. KENNEDY: *Over Here*. 1980. Politikai és diplomáciai munkák a korszakról pl.: Ernest MAY: *The World War and American Isolation, 1914-1917*. Harvard University Press, Boston, 1954. John COOGAN: *The End of Neutrality*. The United States, Britain and Maritime Rights, 1899-1915. Cornell University Press, Ithaca and London, 1981. Az Egyesült Államok általános, nemzeti mobilizációjáról készült összefoglaló munkák pl.: Paul A.C. KOISTINEN: *Mobilizing for Modern War*. The Political Economy of American Warfare, 1865-1919. University Press of Kansas, Lawrence, 1980. Kathleen BURK: *Britain, America, and the Sinews of War, 1914-1918*. Routledge, New York, 1985. Robert D. CUFF: *The War Industries Board*. Business-Government Relations during World War I. The John Hopkins University Press, Baltimore, 1973.

A hasznosíthatóság szempontjából ez azért lenne fontos, mert az Egyesült Államok gazdasági befolyása az első világháborús szerepvállalástól kezd erősödni, nagyhatalmi szerepének alapjait ekkor rakja le.¹⁶⁰ Későbbi terveimhez tartozik Bernard Baruch egész munkásságának feltérképezése a Princeton University Mudd Manuscript Library könyvtárában, ahol Bernard Baruch teljes hagyatéka megtalálható.

VI. Zárszó

Dolgozatomban arra vállalkoztam, hogy az Egyesült Államok hadiipari mobilizációjának egy részét feltárjam. Meglátásaim szerint a Hadiipari Bizottság és a bizottság működésének mikéntje volt az Egyesült Államoknak az új korszak kihívásaira adott válasza. Kutatási eredményeim alapján olyan összetett problémával állunk szemben, amelyet nem lehet kizárólag pozitívan, vagy negatívan értékelni. Az eredmények beigazolták az előzetes kutatói álláspontot, mely szerint a bizottság nem egy szuperkomplexum. Szerepe és helyzete az első világháborús Egyesült Államokban ennél sokkal összetettebb. Célom a kutatás tovább folytatása és bővítés. A feladat izgalmas és sokszínű. Reményeim szerint az eredmények kiteljesítésével a jelen gazdasági-állami viszonyok megértéséhez is hozzájárulhat a munkám. Dolgozatom fényében a kooperáció és az együttműködés, valamint az arra való hajlandóság a Hadiipari Bizottság esetében is több eredményhez vezetett, mint a hatalmi harchoz való ragaszkodás. Ez az a szellemiség, amiért úgy gondolom, hogy igazán aktuális foglalkozni a bizottsággal 2014-ben is.

¹⁶⁰ SCHWARZ, 1981, 160.

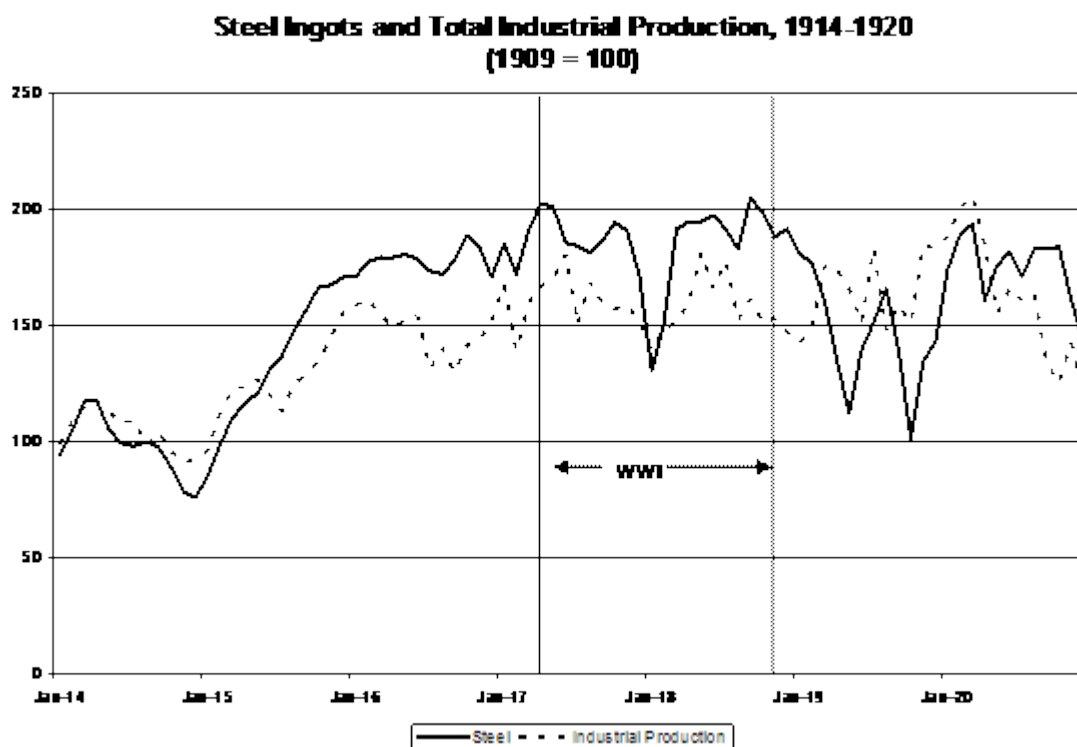
Függelék

Táblázatok

A nyersanyagok árának alakulása 1915 és 1918 között¹⁶¹

Év	Koksz USD/tonna	Vas USD/tonna	Acél USD/tonna
1915	1,67 USD/t	12,59 USD/t	19,50 USD/t
1917	12,25 USD/t	52,50 USD/t	95 USD/t
1918	6 USD/t	33 USD/t	58 USD/t

Az acél termékek és a teljes ipari termelés, 1914-1920¹⁶²

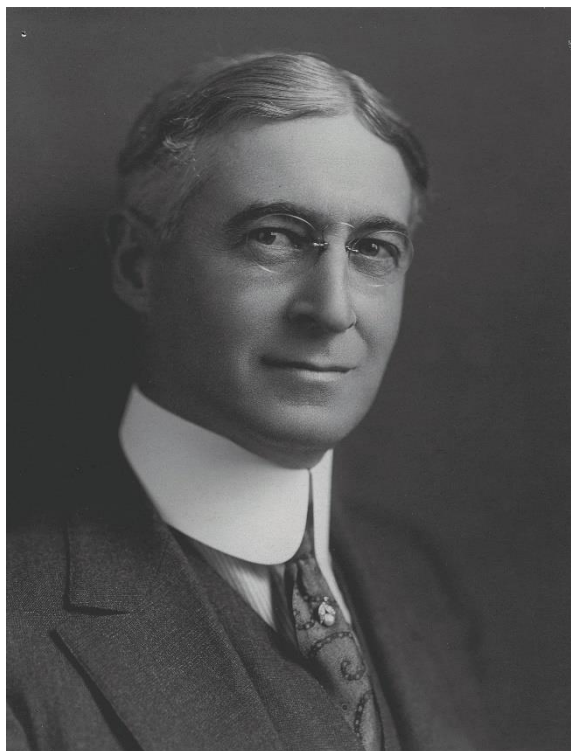

¹⁶¹ A táblázatot Bernard Baruch: *The Public Years*. Holt, Reinhart and Winston Press, New York, 1960. – című könyve alapján készítettem, a 68. oldalon közölt adatok alapján.

¹⁶² Hugh ROCKOFF: *US Economy in World War I*. EH.Net Encyclopedia, edited by Robert Whaples. February 10, 2008. URL <http://eh.net/encyclopedia/u-s-economy-in-world-war-i/>. Letöltve :2014.10.01.

Fényképek

Bernard M. Baruch 1917-ben.¹⁶³

¹⁶³ A fényképet a Baruch College New York University archívumából töltöttem le. Az egyetem fakultása Bernard Baruch üzleti tevékenységének tiszteletére viseli a nevét.
<http://www.baruch.cuny.edu/library/alumni/archives.html>. Letöltve: 2014.10.01.

*The Price Fixing Committee of the War Industries Board, 1918.*¹⁶⁴

¹⁶⁴ Az Ármeghatározó Bizottság és tagjai 1918-ban, Washingtonban. Bernard Baruch a második balról, balján helyezkedik el Robert S. Brookings, a bizottság elnöke. Forrás: Jordan A. Schwarz: *The Speculator*. Bernard M. Baruch in Wahington 1917-1965. 75.

Bibliográfia

Levéltári források

Princeton University Mudd Manuscript Library, Bernard Baruch Papers

Subseries 1B Selected Correspondence 1912-1965

Volume 44-45, Box 138, Box 185

Subseries 1D General Correspondence 1912-1965 Box 241

Publikált forrás

National Archive of the United States. *Records of the War Industries Board*. Record Group 61. 872 cu. ft. 1916-23. - <http://www.archives.gov/research/guide-fed-records/groups/061.html>. Utolsó hozzáférés 2014.10.01.

National Archive of the United States. *Records of the Federal Railroad Administration*. Record Group 399. 1910-64. <http://www.archives.gov/research/guide-fed-records/groups/399.html>. Utolsó hozzáférés: 2014.10.01.

Korabeli újság és folyóirat cikkek

The New York Times. New York, published in 12 October, 1916. New York Times Archive. <http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=9C06EFD6153AE633A25751C1A9669D946796D6CF>. Utolsó hozzáférés: 2014.10.01.

The New York Times. New York, published in 11 July, 1918. <http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=9D02E2DB133BE03ABC4952DFB166838C609EDE>. Utolsó hozzáférés: 2014.10.01.

Korabeli feldolgozások és tanulmányok

BARUCH, 1921 = Baruch, Bernard M.: *American Industry in the War*. A Report of the War Industries Board. Government Printing Office, Washington, 1921.

CLARKSON, 1923 = Grosvenor Clarkson: *Industrial America in the World War*. Houghton Mifflin, 1923.

COIT, 1957 = Coit, Margaret L.: *Mr. Baruch*. Houghton Mifflin, Boston, 1957.

FIELD, 1944 = Carter Field: *Bernard Baruch: Park Bench Statesman*. Whittlesey house, McGraw-Hill book company, Inc., New York, 1944.

Herbert, HOOVER: *American Individualism*. Doubleday Page and Company, New York, 1922.

Feldolgozások és tanulmányok

ABOU-BAKR, 2012 = Ami J. Abou-bakr: *Managing Disasters through Public Private Partnership*. Georgetown University Press, Washington, 2012.

BARUCH, 1960 = Baruch, Bernard M.: *Baruch, The Public Years*. First Edition. Holt, Reinhart and Winston, Inc., New York, 1960.

Daniel R. BEAVER: *Newton D. Baker and the American War Effort, 1917-1919*. University of Nebraska Press, Lincoln, 1966.

BEEDE, 2014 = Benjamin R. Beede: War Industries Board, i.m.: 1914-1918-online. *International Encyclopedia of the First World War*, ed. by Ute Daniel, Peter Gatrell, Oliver Janz, Heather Jones, Jennifer Keene, Alan Kramer, and Bill Nasson, issued by Freie Universität Berlin, Berlin 2014-10-08. DOI: 10.15463/ie1418.10263 Utolsó hozzáférés: 2014.10.15.

Kathleen BURK: *Britain, America, and the Sinews of War, 1914-1918*. Routledge, New York, 1985.

John Whiteclay CHAMBERS: *The Tyranny of Change: America in the Progressive Era, 1890 1920*. Palegrave Macmillan, London, 1992.

CHAMBERS, 1973 = John W. CHAMBERS: The War Industries Board: Business-Government Relations during World War I by Robert D. Cuff. Review. i.m.: *The Business History Review*. Vol. 47, No. 4 . Winter. The President and Fellows of Harvard College, Massachusetts Hall, Cambridge, 1973.

John COOGAN: *The End of Neutrality*. The Unites States, Britain and Maritim Rights, 1899-1915. Cornell University Press, Ithaca and London, 1981.

CUFF, 1973 = Robert D. CUFF: *The War Industries Board*. Business-Government Relations during World War I. The John Hopkins University Press, Baltimore, 1973. 130-150.

HAHNER, 2006 = Hahner Péter: *Az Egyesült Államok elnökei*. Átdolgozott, bővített, második kiadás. Maecenas Könyvkiadó, Budapest, 2006.

HERMAN, 2012 = Arthur Herman: *Freedom's Forge: How American Business Produced Victory in World War II*. Random House Inc., New York, 2012.

David M. KENNEDY: *Over Here*. 1980. Oxford University Press, Oxford, 1980.

Ernest MAY: *The World War and American Isolation, 1914-1917*. Harvard University Press, Boston, 1954

David M. KENNEDY: *The Political Economy of World War I*. The War Industries Board: Business-Government Relations during World War I by Robert D. Cuff. Review. *Reviews in American History*. Vol. 2. No. 1. The John Hopkins University Press, Baltimore, 1973.

Paul A.C. KOISTINEN: *Mobilizing for Modern War*. The Political Economy of American Warfare, 1865-1919. University Press of Kansas, Lawrence, 1980.

MITCHELL, 1973: Broadus Mitchell: *The War Industries Board: Business-Government Relations during World War I* by Robert D. Cuff. Review. i.m: *Annals of the American Academy of Political and Social Science*. Vol. 410. *The Energy Crisis: Reality or Myth*. Sage Publications, Inc., New York, 1973.

NASH, 1973: Gerald D. NASH: *The War Industries Board: Business-Government Relations during World War*. by Robert. D. Cuff. Review. i.m.: *The American Historical Review*. Vol. 78, No. 5. Oxford University Press, Oxford, 1973.

Hugh ROCKOFF: *US Economy in World War I*. EH.Net Encyclopedia, edited by Robert Whaples. February 10, 2008. URL <http://eh.net/encyclopedia/u-s-economy-in-world-war-i/>. Utolsó hozzáférés:2014.10.01.

SCHWARZ, 1981: Jordan A. Schwarz: *The Speculator*. Bernard M. Baruch in Washington 1917-1965. The University of North Carolina Press, Chapel Hill, 1981.

WALWORTH, 1918 = Arthur Walworth: *Woodrow Wilson Volume I.* W.W. Norton & Co. Inc., New York, 1978.